

Назар М.М., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ,
apartment@bigmir.net

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНИХ ДИСТАНЦІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ КУРСІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ключові слова: дистанційні навчальні курси, інтернет-тренінги, віртуальний освітній простір.

Вступ. Повномасштабна війна російського агресора з українською нацією створила вкрай складний контекст для забезпечення нормального, прийнятого та усталеного функціонування навчальних і навчально-психологічних програм та курсів в Україні. Забезпечення умов безпечного й, разом з цим, продуктивного та зручного як для учнів, так і для ведучих (педагогів, психологів, тьюторів) навчання стало одним з найважливіших питань проєктування навчальних проєктів та їх практичного впровадження. Дистанційні навчальні курси, вебінари, інтернет-тренінги та інші технології навчання, що здійснюються у віртуальному просторі Міжмережжя, досить швидко змогли запропонувати такі можливості (Ditiuk et al., 2022; Nazar, 2020; Nazar, 2019a).

Мета. З'ясувати умови організації ефективних дистанційних навчальних курсів у віртуальному просторі під час повномасштабної війни.

Результати. Концептуально рішення розвивати дистанційне навчання у віртуальному просторі забезпечується тим, що саме у Міжмережжі концентрація навчальної інформації досягає свого максимуму, а віртуальний простір стає глобальною соціально-технічною платформою, де знання накопичуються, передаються, змінюються та створюються. Інтеграція діяльності у Міжмережжя, рівень застосування інформаційних технологій все частіше стають показниками адаптації індивідуумів до життя в інформаційному суспільстві та їхньої продуктивності. Саме у такому контексті учні мають можливість опрацьовувати майже необмежені знання, що перебувають у відкритому доступі та можуть

ефективно застосовуватися для навчання. Процес навчання організований таким чином, щоб підтримувати безпечні умови спілкування (з ведучим, з іншими учнями) та роботи зі знаннями, що особливо актуально у складних безпекових умовах на кшталт повномасштабної війни або пандемії коронавірусу COVID-19. Іншим важливим чинником на користь дистанційних навчальних курсів є їх економічна доцільність через відсутність потреби у використанні спеціальних приміщень для навчання, спрощену організацію навчального процесу, загальну розповсюдженість необхідного для підключення до мережі устаткування тощо (Bell, 1973; Castells, 2009; Smulson, 2016; Nazar, 2019b).

На основі досвіду впровадження та організації дистанційних навчально-психологічних курсів під час війни у віртуальному освітньому просторі лабораторії сучасних інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України виділені психолого-педагогічні та організаційні умови, що сприяють здійсненню ефективних дистанційних навчальних курсів, серед яких:

- робота у віртуальному освітньому просторі, тобто спеціальному ресурсному навчальному просторі у Міжмережжі, що побудований на принципах активності, ініціативності та цілеспрямованості всіх учасників навчального процесу. Навчання та учіння, що відбуваються у віртуальному освітньому просторі, надають умови для розвитку інтелекту та патріотичного мислення, сприяють формуванню суб'єктності, інтерконтекстуальному опрацюванню нових знань, вмінь і навичок. Учні в таких умовах перетворюють навчання на самонавчання (учіння), самостійно формують траєкторії досягнення власних цілей учіння. Розвивається компетенція «вчитися вчитися», націлена на навчання та самонавчання протягом всього життя, більш гнучку адаптацію до умов діяльності в інформаційному суспільстві. Слід враховувати, що дистанційний навчальний процес, який відбувається поза межами віртуального освітнього простору та не є його частиною, зазвичай суттєво втрачає в ефективності, тому застосування віртуального освітнього простору для здійснення дистанційних навчальних курсів набуває неабиякого значення (Smulson, 2012; Smulson et al., 2018);

- забезпечення учасників навчального процесу спектром різних інструментів інтернет-комунікації, до якого можуть відноситися платформи для відеоспілкування, інтернет-месенджери, чати, соціальні мережі, інтернет-форуми, інтегральні системи коментування, такі як Disqus, та ін., причому окремо мають виділятися можливості для онлайн- та офлайн-спілкування, спілкування у режимі «зі всіма» та у приватному каналі. Слід зазначити, що особливу роль здатні відігравати спеціально створені в контексті функціонування віртуального освітнього простору тематичні спільноти та обговорення, що відбуваються в них. Вибір потрібного інструменту для спілкування визначається як особливостями навчального процесу, так і індивідуальними психологічними особливостями учнів (Chaikovska & Aleksandrova, 2013; Nazar, 2017; Nazar, 2019b);

- активізація та керування груповою динамікою, яка займає одне з найважливіших місць у забезпеченні ефективності навчального процесу чи психологічної роботи, що здійснюються у віртуальному освітньому просторі, зокрема у дистанційних навчальних курсах. Відеоспілкування ведучого з учнями, чати, спільні обговорення офлайн, коментування завдань і повідомлень тощо є суттєвою складовою групової роботи, що включена у дистанційні навчальні курси (Nazar, 2020);

- активне застосування мультимедійних технологій, перш за все відеоспілкування та відеоматеріалів, а також зображень, слайдів, презентацій, 3D-моделей, аудіозаписів тощо. Мультисенсорність підвищує ефективність навчання, а спілкування у відеорежимі з ведучим та (за потребою) іншими учнями наближує умови навчання до традиційних «позакомп'ютерних», з доступом до їхніх переваг і можливостей (Nazar, 2020);

- залучення у навчальний процес допоміжних інформаційних ресурсів у вигляді відеозаписів, статей, новин, електронних книг та ін., зокрема у вигляді обов'язкових чи факультативних домашніх завдань;

- інтерконтекстуальний характер роботи, що пропонує діяльність у різних життєвих контекстах, у віртуальному та позавіртуальному середовищах. Такий

підхід покращує опрацювання та запам'ятовування знань, вмінь і навичок, формує компетенції до їх перенесення та застосування в різних умовах;

- можливості персоналізації навчального процесу та доступу до психологічних ресурсів в залежності від індивідуальних особливостей учнів – регулювання швидкості руху навчальною траєкторією та виконання завдань, повернення (за потреби) до попередніх тем і завдань, звернення до ведучого чи тьюторів по допомогу, обговорювання актуальних питань з іншими учнями, надавання зворотного зв'язку тощо.

Висновки. Дистанційні навчальні та навчально-психологічні курси у віртуальному просторі Міжмережжя, за дотримання певних умов своєї організації, можуть бути не лише безпечним і зручним, але й ефективним інструментом навчання в умовах повномасштабної війни.

Перспективи подальших досліджень. Дослідження можливостей і особливостей проектування, організації та впровадження в практику дистанційних навчальних курсів, зокрема враховуючи вплив війни в країні на навчальний процес, мають бути продовжені.

Список використаних джерел

1. Ditiuk, P. P., Meshcheriakov, D. S., Nazar, M. M., & Smulson, M. L. (2022). *Psykhologichne zabezpechennia diialnosti viiskovykh v umovakh viiny* [Psychological support of activities of the military in the conditions of war]. *Zabezpechennia psykhologichnoi dopomohy v sektori Syl oborony Ukrainy: bibliography of theses of the All-Ukrainian Interdepartmental Psychological Forum (Kyiv, June 30, 2022)* (pp. 28–32). Lyudmila [in Ukrainian].
2. Nazar, M. M. (2020). *Dystantsiini navchalni kursy pid chas karantynu: tendentsii ta psykhologichni mozhlyvosti* [Distance learning courses during quarantine: trends and psychological possibilities]. *Virtual educational space: psychological problems: VIII International science and practice Internet conference, May 15 – June 15 2020: abstracts of the report*. http://www.newlearning.org.ua/system/files/sites/default/files/zagruzheni/nazar_maxym_2020.pdf [in Ukrainian].
3. Nazar, M. M. (2019). *Psykhologichni potentsialy virtualnoho navchannia u postindustrialnomu suspilstvi* [Psychological potentials of virtual education in post-]

- industrial society]. *Aktualni problemy psykholohii*, 6(15), 256–265. Kyiv – Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
4. Bell, D. (1973). *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. Basic Books.
  5. Castells, M. (2009). *The Rise of the Network Society*. Wiley-Blackwell.
  6. Smulson, M. L. (2016). Rozvytok intelektu ta subiektnosti doroslykh u virtualnomu prostori [Development of intelligence and subjectivity of adults in virtual space]. *Tekhnolohii rozvytku intelektu*, 2(13). https://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/239 [in Ukrainian].
  7. Nazar, M. M. (2019). Psykholohichni mozhyvosti infokomunikatyvnykh i multymediinykh tekhnolohii u zdiisnenni suchasnoho navchannia [Psychological possibilities of info-communicative and multimedia technologies in realization of modern education]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii*, 2(2), 102–106. Zaporizhzhia, Klasychnyi pryvatnyi universytet [in Ukrainian].
  8. Smulson, M. L. (2012). Psykholohichni osoblyvosti virtualnykh navchalnykh seredovysch [Psychological features of virtual educational environments]. *Aktualni problemy psykholohii*, 1(8), 116–126. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
  9. Smulson, M. L., Deputat, V. V., & Ivanova O. V. (2018). Psykholohichni umovy rozvytku subiektnoi aktyvnosti u virtualnomu prostori na prykladi dystantsiinoho kursu [Psychological conditions for the development of subject activity in virtual space on the example of a distance course]. *Tekhnolohii rozvytku intelektu*, 2(9). <https://doi.org/10.31108/3.2019.2.9.1> [in Ukrainian].
  10. Chaikovska O., Aleksandrova H. (2013). Multymediini tekhnolohii yak chynnyk formuvannia innovatsiinoho navchalnoho seredovyscha na urokakh muzyky [Multimedia technologies as a factor in the formation of an innovative learning environment during music lessons]. *Ridna shkola*, 13, 66–69 [in Ukrainian].
  11. Nazar, M. M. (2017). Deiaki instrumenty dystantsiinoho navchannia u rozvytku subiektnoi aktyvnosti [Some instruments of distant learning in development of subject activity]. *Tekhnolohii rozvytku intelektu*, 2(7). https://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/315 [in Ukrainian].